

TANULMÁNYOK A MAGYAR SZOCIALISTA IRODALOM TÖRTÉNETÉBŐL

Szerkesztette Szabolcsi Miklós és Illés László. Bp. 1962. Akadémiai K. – MTA Irodalomtörténeti Intézet. 677 l. (Irodalom – Szocializmus)

FORRADALMI MAGYAR IRODALOM

Tanulmányok a magyar szocialista irodalom történetéből. Szerkesztette Szabolcsi Miklós és Illés László. 2., rövidített kiadás. Bp. 1963. Akadémiai K. 431 l.

Nincs talán még egy területe a magyar irodalomnak, amelynek feltárása megközelítően olyan ideológiai és gyakorlati problémák szövevényébe ütközne, mint a szocialista irodalomé. A probléma már magának a fogalomnak meghatározásánál kezdődik. Mennyiben politikai-ideológiai és mennyiben esztétikai kategóriák határozhatják meg a szocialista irodalmat; és ezeknek a politikai és esztétikai kategóriáknak a különböző történelmi időszakokban mi a konkrét tartalmuk? Nem egyszerűbb annak a kérdésnek a megválaszolása sem, hogy miben nyilvánult meg a szocialista irodalom központi szerepe a két világháború között a magyar irodalomban, mikor a történelmi adottságok következtében ez az irodalmi irányzat hallatlanul kedvezőtlen körülmények között küszködött, és csak bonyolult áttételeken keresztül hathatott. Ebben az esetben nem az okoz nehézséget, hogy elvileg a legkorszerűbb és legmaradandóbb eszméket hordozó művészetet tekintsük perspektívakusan legjelentékenyebbnek, hanem annak felmérése, a gyakorlati, az elemző munkában hogy az ellentmondásos hatások komplexumában miként és mennyiben jelentkezett a szocialista irodalom termékenyítő befolyása más, következetlenebbül haladó irodalmi törekvésekre. De kezdeti fokon van egyebek közt a szocialista irodalom periodizálásának, nemzeti és nemzetközi hagyományokhoz való viszonyának megoldása, egyes ide tartozó alkotók és áramlatok jelentőségének, az általuk létrehozott műfaji-tartalmi-formai újításoknak értékelése is.

A *Tanulmányok a magyar szocialista irodalom történetéből* címen az Irodalomtörténeti Intézet gondozásában (szerkesztette Szabolcsi Miklós és Illés László), és az Akadémiai Kiadó kiadásában (1962) készült nagyszabású tanulmánykötet – melynek elméleti igényű bevezetésében Szabolcsi Miklós többek között az itt vázolt problémákat is tárgyalja – éppen azt a célt tűzte maga elé, hogy az első összefoglaló jellegű kísérletet tegye a magyar szocialista irodalom főbb fejlődési szakaszainak és néhány kimagasló képviselőjének be-

mutatására. A kötet, a kutatási lehetőségeknek megfelelően, részletek feldolgozásával és az ezekből adódó tanulságokkal segíti elő egy elméleti általánosítás létrehozását. A publikált anyag módszerbeli-műfaji szempontból igen változatos: a 23 munka között portrét és történeti feldolgozást, esszét és bibliográfiát, a gyűjtemény számára készülő önálló és nagyobb műből kiemelt, idevágó fejezetet egyaránt találunk. Az irodalomtörténeti jellegű írások szerzői főleg a szocialista irodalom kezdeteit, az első világháború és a forradalmak alatt megindult erjedést, a forradalmi szocialista irodalom születését, és az avantgardizmushoz fűződő kapcsolatának változatait, az emigrációban és a szomszéd államok magyar irodalmában kibontakozó szocialista irányzatok egy-egy etapját vázolják fel (Kabos Endre, József Farkas, Osváth Béla, Szabó György, Erki Edit, Nagy Péter, Kovács Endre, Csanda Sándor, Tóth Sándor tanulmányai). A hatalmas anyaggal, amit a kutatók ezen a területen kiástak, nemcsak irodalomtörténeti vonatkozásban számolták fel a fehér foltok tetemes részét, hanem az elvi jelentőségű kérdések érzékeny kitapintásával meg is könynyítették az irodalomelmélet számára a megoldásra váró ideológiai-esztétikai problémák konkrét megjelenési formáikban történő tanulmányozását. Kevésbé előrehaladott a magyar szocialista irodalom második fejlődési szakaszának feldolgozása, azé az időszaké, amikor a kommunista pártok néprfrontpolitikájával kölcsönhatásban megindult a szocialista íróknak és művészeknek a realizmus felé irányuló tájékozódása. A tanulmánykötetben Illés László és Kispéter András munkái tesznek jelentékeny kísérletet ennek a folyamatnak, illetve ezen belül egy-egy fontos mozzanatként: a moszkvai Új Hang kritikai tevékenységének és a magyar Munkásírók törekvéseinek értékelésére. A még hiányzó irodalomtörténeti feldolgozásokhoz kiváló támpontokat adnak a két bibliográfián (Magyar István: *Bálint György újságírói és kritikai munkássága*; Botka Ferenc: *A magyar szocialista irodalom válogatott biblio-*

gráfiája 1957–1960) kívül azok a portrék, amelyek egy-egy kimagasló szocialista író életművébe sűrítve tárják fel a szocialista irodalom fejlődésvonalát, irányzatok harcát, művészi alkat, programok és történelmi események kölcsönhatásának eredményeit. Szabolcsi Miklós József Attilának a Tanácsköztársaság idejéből származó élményeit rekonstruálva valósan mérlegeli a költőnek ezt az életrészt, és megítéli József Attila vonatkozó lehetséges emlékeit az eddigi tendenciózus túlzásoktól. Király István Komját Aladárnak adja első méltó elhelyezését a magyar irodalom folytonosságában. Varga József Bölöni György korszakokat átfogó miszsiós munkáját tekintti át, Bodnár György Révai József döntő jelentőségű pályaképehez rajzolja föl az első vonásokat, Vajda Gy. Mihály pedig a kötetben egyelőre az egyetlen vállalkozó, aki olyan fontos hatáskutatást végez el, mint amilyen J. R. Becher hatásának felmérése a magyar szocialista irodalom fejlődésében.

Vannak, természetesen, a tanulmányok értékes, gondolatébresztő koncepcióiban egyes mozzanatok, amelyek talán kételyeket vagy kérdéseket támaszthatnak. Tamás Attila például nagyon figyelemre méltó eszmefuttatásban tárgyalja József Attila költői világgépét. Mégis vitathatónak tűnik az utolsó rész, melyben felbomlási tünetnek lát olyan motívumokat, amelyek csak a versek ismeretében érzésem szerint nem volnának betegesnek fel-foghatóak, az életrajzi adatok ismerete nélkül. A dialektikus materializmus frappáns költői megfogalmazásának befejező harmadik sora: „ami van, széthull darabokra” – semmi esetre sem. Életrajzi adatoktól ugyancsak túlzottan befolyásoltnak tartom Pándi Pál Lukács Lászlóról szóló szép esszéjében azt a bizonyító eljárást, amelyik Lukács egy korábbi versében még formalista játéknak itéli az ilyen sokatmondó sorokat: „keresik tán, ami elveszett? / Nem veszett el, ami elveszett”, hasonló szemléletről tanúskodó,

de későbbi eredetű – szóismétséses megoldásokkal szemben. Vitám lenne még Diószegi András ihletett Gábor Andor monográfiájának egyetlen vonásával. Diószegi nagyszerűen mutatja be Gábor Andor jelentőségét, de mintha akarata ellenére engedményeket tenne hazai előítéleteknek, mikor nem elsősorban Gábor Andor zseniális és a maga nemében páratlan publicisztikai szatírájára helyezi a főhangsúlyt, hanem egyes, kevésbé jelentős, de vitathatatlanul, hagyományos értelemben is szépirodalmi darabjainak méltóságát helyezi előtérbe.

A szerkesztők sikeres egyeztetett munkáját dicséri, hogy az összegyűjtött dolgozatok sokfélesége ellenére nincsenek lényeges ellentmondások a tanulmánykötetben, bár az induktív módszer következtében elkerülhetetlenül érződik a központi értékelő szempont bizonyos fokú hiánya, különösen a szocialista és az egyéb, nem következetesen haladó áramlatok egymás közti viszonyának megítélésében.

Az apróbb, nagyobb kidolgozatlanágok, eltérések, a vitára ösztönző elemzések és megállapítások azonban nemhogy csökkentenék, hanem ellenkezőleg, inkább emelik ennek az úttörő jelentőségű és magasszínvonalú gyűjteménynek az értékét, mert az anyagfeltárás és a megírás módjával is bizonyítják, hogy mennyire él, mennyire jelenünkbe és jövőnkbe vág a szocialista irodalom története és problematikája, mindaz, ami ezzel a témával kapcsolatos. Nagyon szerényen fejezi ki tehát Szabolcsi Miklós bevezetőjében a gyűjtemény jelentőségét, mikor azt írja: „úgy gondoljuk . . . , hogy a megjelentetett tanulmányok . . . hasznos tanulságul szolgálnak: alapjai lehetnek egy összefoglaló értékelésnek, olvasók s kutatók, írók s olvasók figyelmét egyaránt a szocialista irodalom kérdései felé fordítják”.

Imre Katalin

BALASSI BÁLINT ÖSSZES VERSEI ÉS SZÉP MAGYAR KOMÉDIÁJA

Sajtó alá rendezte Eckhardt Sándor. Az utószót írta: Klaniczay Tibor. Bp. 1961. Magyar Helikon. 253 l.

Jan Mišianik korszakos felfedezése, a *Fanchali Jób-kódex* nagy mértékben fellendítette az Eckhardt Sándor fáradhatatlan munkássága révén amúgy is állandó mozgásban levő Balassi-kutatásokat. A kódex anyagának gyors kritikai kiadása (1959), a pásztordráma külön kötetben való megjelenése (1960) után örömmel állapíthatjuk meg, hogy az összes versek és a *Szép magyar komé-*

dia egykötetes editiója (1961) is az irodalomtörténet és a nagyközönség rendelkezésére áll már. A jelen kiadványt Eckhardt Sándor rendezte sajtó alá, Klaniczay Tibor látta el utószóval, Szász Endre illusztrálta, a Gyomai volt Kner Nyomdában nyomták s a Helikon Könyvkiadó adta ki. Nem felesleges e felsorolás, azt mutatja, hogy a magyar reneszánsz legnagyobb költője a legavatottabb filológiai,